

УДК 373.2:070](477)"196/197"

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi50.331>

Кузьма І. І.*,

orcid.org/0000-0002-1219-8216

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ МЕДІАОСВІТИ В ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ (60–70-ТІ РР. ХХ СТ.)

У статті з'ясовано особливості становлення медіаосвіти в дошкільних закладах України у 60–70-х рр. ХХ ст., яка на той час існувала як навчання користуванню освітніми (передусім технічними) засобами в дошкільній. Відображено обґрунтовану в досліджуваній період класифікацію засобів освіти: екранні (візуальні), звукові (аудіо), звуко-екранні (аудіовізуальні); технічні засоби програмованого навчання і контролю знань. Виявлено функції цих засобів в освітньому процесі.

Особливостями становлення медіаосвіти в дошкільних закладах є: проведення наукових досліджень щодо використання засобів освітнього процесу, популяризація результатів цих наукових розвідок; створення спеціальних кабінетів технічних засобів та педагогічної літератури; поєднання декількох технічних засобів для досягнення запланованих результатів за умови збереження керівної ролі вихователя; участь у конструюванні технічних засобів; створення дитьми казок, розповідей (цей процес сьогодні трактується як сторітелінг), використання українського народного мистецтва як засобу для розвитку дошкільників, виховання любові до друкованого слова, до читання літератури; формування майстерності педагогічних працівників (семінари, конференції) щодо комплексного використання технічних засобів; акцентування уваги на дотриманні санітарно-гігієнічних вимог під час використання технічних засобів.

Негативно позначилися на становленні медіаосвіти: досягнення пропагандистських цілей за допомогою маніпулятивних методів із використанням творів ідеологічного характеру; численне застосування російськомовних видань для так званого інтернаціонального виховання; диференціація засобів освіти на змістовні, високохудожні, ідейні та розважальні, низькоартістичні; аналіз творів лише в контексті виявлення добрих і злих героїв, відсутність диференціації на правду й неправду.

Виявлено ідеї, що заслуговують на реалізацію в сучасному освітньому просторі: проведення наукових досліджень щодо вирішення актуальних проблем медіаосвіти; урахування вікових особливостей дошкільників; читання друкованих періодичних видань, складання казок та розповідей, використання українського декоративно-прикладного мистецтва як засобу патріотичного й естетичного виховання, створення нових медіа та розробка креативної медіапродукції. Наголошено на недопущенні помилок минулого: заідеологізованості медіа для здійснення виховних впливів на дітей.

Ключові слова: медіаосвіта, класифікація медіа, засоби навчання, технічні засоби навчання, засоби масової комунікації, заклади дошкільної освіти, діти дошкільного віку.

Постановка проблеми. Вік, коли дитина вперше контактує з медіа, постійно знижується. Але й медіаосвіта розвивається, охоплюючи віковий діапазон від наймолодших до найстарших. Зараз уже немає сумніву, що розпочинати формувати медіаграмотність необхідно в закладі дошкільної освіти. Водночас при цьому виникає низка проблем, а саме: які напрями медіаосвіти розвивати, які форми, методи й засоби використовувати. Академія української преси докладає значних зусиль, щоб допомогти

*© Кузьма І. І.

вихователям у вирішенні медіаосвітніх завдань, пропонуючи безкоштовні видання для педагогічних працівників та батьків.

Незважаючи на дотримання наступності між дошкільною і початковою освітою, у Державному стандарті дошкільної освіти питання формування медіаграмотності дошкільників відображені не так ґрунтовно, як це прописано в Стандарті і програмних документах щодо учнів початкової школи. А отже, набуває актуальності проблема всебічного вивчення медіаосвіти дошкільників як в Україні, так і в зарубіжних країнах. Зазвичай для вирішення важливих завдань студіюють історію обраного питання.

На сьогодні точно не встановлено, коли у світі вперше з'явився термін «медіаосвіта». Одним з імовірних називають 1959 р., адже саме тоді канадієць М. Маклюєн розробив першу навчальну програму з медіаосвіти. Проте дослідники визначають також 1973 р. як рік зародження медіаосвіти – цей термін використано під час спільного засідання сектору інформації ЮНЕСКО та Міжнародної ради з кіно, телебачення та аудіовізуальної комунікації.

Отже, варто дослідити, чи в дошкільних закладах України 60–70-х рр. ХХ ст. зароджувалися елементи медіаосвіти. Зрозуміло, що такий термін у республіках колишнього СРСР не використовувався. Натомість був поширений «засоби масової комунікації».

Незважаючи на відсутність окремих сучасних термінів, існували й широко застосовувалися засоби, які нині трактуються як медіа. Взагалі, 70-ті рр. – це час інтенсивного накопичення технічних засобів навчання, обґрунтування теоретичних і методичних основ їхнього використання в закладах дошкільної освіти, підготовки педагогічних працівників до застосування засобів масової комунікації та інноваційних засобів у навчанні дошкільників. Водночас це період облудної, але витонченої радянської пропаганди, не лише подання перекрученої або неправдивої інформації в медіа, а й переслідування тих діячів, які намагалися донести правду до народу. Ця пропаганда позначалася на освітньому процесі в дошкільлі.

Проте особливості розвитку медіаосвіти в дошкільних закладах на тлі суперечливих реалій 60–70-х рр. досліджені недостатньо.

Аналіз досліджень. Проблеми медіаосвіти дітей дошкільного віку студіюють Г. Дегтярьова, О. Волошенюк, В. Іванов, О. Петрунько, О. Писарчук, Ю. Семеняко, В. Чайка та ін. Аналіз медіапродукції, що сприятливо діє на дошкільника, здійснений у працях Н. Ашиток, Т. Давидченко, Р. Даниляк, Р. Кондратенко, О. Кравчишиної та ін. Також у розвідках науковців О. Бовть, І. Кіндрат, К. Крутій, О. Петрунько, Ю. Семеняко, О. Янкович та ін. відображено негативний вплив сучасних медіа на розвиток дитини.

О. Волошенюк, Г. Дегтярьова, О. Качура, Р. Кондратенко, Н. Степанова, О. Тарасова, С. Фролова, Т. Чашка та ін. висвітлюють інноваційні форми, методи, прийоми, засоби формування медіаграмотності старших дошкільників. Значний унесок у популяризацію видань, присвячених медіаосвіті в дошкільлі та на інших рівнях освіти, робить Академія української преси.

Т. Іванова, О. Писарчук, В. Чайка, О. Янкович обґрунтували технологію формування медіаграмотності дітей старшого дошкільного віку в закладах дошкільної освіти [26]. Г. Терещук, О. Янкович, Г. Фальфушинська вивчають формування успішної особистості засобами медіаосвіти [25].

Проте передумови та становлення медіаосвіти дітей дошкільного віку в Україні в другій половині ХХ ст. вивчені недостатньо. Нами не виявлено робіт, у яких відображені історичні аспекти зазначеної проблеми. Залишається нез'ясованим дискусійне питання: чи можна вважати медіаосвітою діяльність, у якій були обмежені можливості критичного осмислення інформації?

Мета статті: на основі аналізу становлення медіаосвіти дітей дошкільного віку виявити її особливості у 60–70-х рр. ХХ ст. та визначити перспективи використання ідей тогочасного досвіду в сучасній освітній галузі.

Виклад основного матеріалу. Однозначного тлумачення терміну «медіаосвіта» немає. У Концепції впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) медіаосвіта визначена як частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно опосередковане спілкування, інтернет, мобільна телефонія) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій [4]. Це поняття багатоаспектне, часто використовується як синонім медіаграмотності.

Американські науковці С. Шейбе і Ф. Рогоу порівнюють медіаграмотність зі складною плетеною тканиною з багатьма перехресними смугами різної ширини та кольорів, що деколи перекриваються, затемнюються, змішуються або існують у додаткових, але паралельних світах [20].

Медіаосвіту в закладах дошкільної освіти трактуємо як частину освітнього процесу, якому притаманна трикомпонентна структура (навчання про медіа, навчання, виховання й розвиток через медіа та для медіа), що реалізується завдяки партнерству вихователів, батьків і дітей, передбачає формування вміння критичного, свідомого, відповідального сприймання інформації в усіх учасників партнерської взаємодії [6, с. 8].

Зважаючи на те, що медіаосвіта, як і медіаграмотність, нагадує різнобарвну тканину з різними за товщиною волокнами, визначено багато напрямів медіаосвіти: пошук інформації, диференціація правдивої і неправдивої інформації, моральні й економічні аспекти медіа, дотримання авторського права тощо. В останні роки намітилася тенденція до виокремлення й теоретичного обґрунтування нових перспективних напрямів медіаосвіти, зокрема праксеологічного – використання медіа для досягнення життєвого успіху [25].

Отже, аналіз становлення медіаосвіти дітей дошкільного віку, відповідно до її структури, доцільно провести в трьох напрямках: навчання про засоби (яким відповідає сучасний термін «медіа»), навчання, виховання й розвиток через медіа та для медіа.

Як зазначалося, терміни «медіа», «медіаосвіта» в республіках колишнього СРСР не використовувалися. В Україні, що перебувала в складі тоталітарної держави, у 60–70-х рр. у дошкільних закладах було поширене навчання через медіа (з використанням ТЗН). Що стосується навчання про медіа, то воно існувало для вихователів, для педагогічних працівників. Було й навчання для медіа – діти створювали твори, які нині ще називають медіапродуктами.

Перший напрям медіаосвіти – навчання про медіа. Зазвичай він пропонувався вихователям. Для цих фахівців проводилися конференції, семінари, семінари-практикуми, на яких обговорювалася методика використання технічних засобів у навчально-виховній роботі дитячого садка. У 70-х рр., коли зароджується системний підхід, популяризується термін «комплексний». І тому відома в 60-х рр. методика використання технічних засобів трансформувалася в методику комплексного використання технічних засобів, формування вмінь правильно користуватися ними [17].

Семінари, окрім всесоюзних, республіканських, проводилися в кожному дитячому садку. Досвідом їхньої організації ділилися методисти на сторінках періодичних видань. Зокрема, П. Нагірняк, методист дитячого навчального закладу № 18 м. Івано-Франківськ, у виданні «Дошкільне виховання» (1970 р., № 3) розповів про семінар-практикум,

де вихователі заслухали доповідь «Методика використання технічних засобів у навчально-виховній роботі», обмінялися досвідом, оволоділи технікою користування апаратурою [12, с. 22].

У 70-х рр. ХХ ст. технічні засоби навчання були класифіковані. Їхній поділ майже не відрізняється від сучасних класифікацій медіа. О. Яковлева описала одну з класифікацій: «Технічні засоби навчання розподіляються так: екранні (візуальні), звукові (аудіо), звуко-екранні (аудіовізуальні); технічні засоби програмованого навчання і контролю знань».

До візуальних (екранних чи проєкційних) засобів навчання належать носії інформації та апарати, за допомогою яких створюється світлове зображення на екрані – статичне (нерухоме) або динамічне (рухоме, тобто кінозображення). Носіями інформації чи об'єктами проєкції статичного зображення є діапозитиви, діафільми, непрозорі малюнки, схеми.

Апарати статичної проєкції класифікуються: за призначенням; за світловою потужністю та умовами використання (розмір аудиторій, необхідність затемнення і т. д.); за ступенем автоматизації (апарати з ручним управлінням, напівавтоматичні та автоматичні)» [22, с. 41].

Окрім обґрунтування теоретичних засад засобів освітнього процесу, здійснення класифікації, було окреслення їхніх функцій, тотожних сучасним: інформаційна, пізнавальна, виховна (сприяння моральному, естетичному, трудовому вихованню), розважальна. Проте розважальна функція була другорядною, а провідною визначено ідейно-політичне виховання дітей, молодого покоління, яке б не піддавало жодним сумнівам ідеї правлячої партії, натомість стало її опорою. Усе це зрештою спричинило обмеженість критичного мислення. На той час було можливим критичне ставлення лише до так званих низьковартісних творів, здебільшого розважальної тематики, або тих, у яких недостатньо виражалися ідеали комунізму.

Півсторіччя тому, як і зараз, важливою проблемою було дотримання санітарно-гігієнічних вимог при роботі з технічними засобами, або медіа. На необхідності дотримання цих вимог наголошували Є. Глушкова (Інститут гігієни дітей і підлітків МОЗ), О. Яковлева (Київський педагогічний інститут імені О. Горького) та ін.

Зокрема, Є. Глушкова активно досліджувала вплив ТЗН на здоров'я дошкільників. Її напрацювання, звичайно, були відомі в українській освітній галузі, адже концепції, висновки напрацювань науково-дослідних центрів Москви ставали орієнтирами для вчених усіх республік. Є. Глушкова загострювала увагу на гігієнічних принципах застосування в дитячих дошкільних закладах деяких технічних засобів навчання. Вона застерігала, що застосування їх збільшує напруження, ущільнює заняття, не дає змоги відволікатися, створювати мікропаузи, які дають короткий відпочинок, зростає також навантаження на зоровий та слуховий органи дітей. Отже, навчально-виховний процес у дошкільному закладі повинен будуватися так, щоб, з одного боку, сприяти успішному вихованню і навчанню, а з іншого – не порушувати нормального розвитку дитини [18, с. 40].

В Україні О. Яковлева була провідником ідей дотримання вимог використання ТЗН. Вона виступала на нарадах і семінарах різних рівнів.

Читаючи ці вимоги, порівнюємо їх із вимогами до використання сучасної комп'ютерної техніки. Зокрема, О. Яковлева зазначала: «В результаті досліджень фізіологічних реакцій, що їх проводять лікарі-гігієністи і фізіологи, тривалість перегляду телепередач для дітей дошкільного віку не повинна перевищувати 30 хв. ... Неприємно діє на дітей і раптове припинення передач з волі батьків. Різкий перехід від

подій на екрані до дійсності викликає незадоволення, нервові збудження, бурхливу реакцію дитини.

Лікарі вважають, що короткозорість у дітей виникає і розвивається внаслідок напруженої зорової роботи на близькій відстані при недостатньому освітленні. Для запобігання зорового напруження дуже важливі три моменти: відстань до екрана, освітлення кімнати, якість зображення» [22, с. 35].

Другий напрям медіаосвіти – навчання через медіа. У 60–70-х рр. було накопичено різноманітні засоби (магнітофони, епідіаскопи, фільмоскопи, вузькоплівковий кінопроектор, програвачі тощо) і навіть створено спеціальні кабінети, де вони були локалізовані. У вихованні й навчання дітей вагомим роль відігравали періодичні видання, художня література, телебачення й радіо. Вихователі також використовували як засоби, що допомагають дітям добре сприймати матеріал на заняттях, осмислювати певний образ, фільмоскопи, епідіаскопи, магнітофони, програвачі тощо.

Технічні засоби застосовували для виконання таких завдань: розвиток і виховання рухових навичок; розвиток виразності дитячих співів; формування творчих та індивідуальних здібностей; формування художнього смаку, інтересу до музики; прилучення дітей до народної і класичної музики [19, с. 28].

Автори вказували на доцільність застосовувати декількох технічних засобів, але визнавали, що вони ефективні, якщо поєднуються зі словом (бесіди, розповіді) вихователя: «Велику користь дає одночасне використання, поєднання кількох технічних засобів. Це справляє велике враження на дітей, бо тут зоровий образ, художнє слово і музика зливаються воедино, збагачуючи естетичні переживання дошкільнят...» [19, с. 30].

Автори ділилися досвідом конструювання нових засобів та їхнього використання для формування елементарних математичних уявлень. Наприклад, З. Саєнко описала досвід створення електрофікованого приладу «Електра»: «Це прилад на склад числа в межах 9 і на визначення наступного й попереднього числа. Принцип дії такий. Вихователь дає дітям завдання, натискаючи потрібний вмикач. Задане число засвічується у віконці «Завдання». Дитина, яка відповідає, натискає кнопки і, якщо виконала завдання правильно, у віконці «Відповідь» засвічується потрібна цифра. Прилад визначає всі варіанти складу числа. Нижня кнопка складає відповідь, завдання вимикається, вихователь знову натискає вмикач і дає наступне завдання. Прилад зручний у користуванні і дуже подобається дітям. Застосовуючи його, ми домоглися високих результатів» [15, с. 34].

П. Нагірняк описав досвід використання універсального метра, геометричного електротабло, електросвітлофора [11].

Є й інші переваги використання ТЗН. На тлі тотальної русифікації в окремих закладах вивчалися українські традиції, твори мистецтва тощо. Зокрема, Н. Синьоока (м. Запоріжжя), висвітлюючи досвід використання технічних засобів на заняттях з малювання, зазначала: «Пропонуючи вихованцям підготовчої до школи групи розписати куманець, виліплений з глини, вихователька напередодні показала діапозитиви «Українська кераміка», уточнила їхні знання про характерні особливості елементів українського народного розпису на керамічних виробах. Дошкільнята уважно розглянули зображення різних ліній, дуг, крапок, елементів рослинності: стилізованих квітів, листя, ягід, переконалися, що розміщення узору залежить від форми виробу.

У вільний від занять час ми розглядали з дітьми різноманітні предмети українського декоративно-прикладного мистецтва, показували діапозитиви «Українське народне декоративне мистецтво» [16, с. 30].

Проте такі згадки про використання творів українського мистецтва у вихованні дошкільників є нечисленними.

У 60–70-х рр. вагому роль у вихованні дошкільників відіграло радіо. Користувалися популярністю радіопередачі для малят, що багато років поспіль розпочиналися щодня о 10 годині. Діти добре знали, що зараз прозвучить нова казка, яку розповість дідусь Панас або бабуся Орина, чи відбудеться цікава подорож до таємничої Країни казок або не менш цікава – до малят із дитячого садка. Автори обґрунтовували значення радіопередач: чим молодша дитина, тим більше значення має форма, у якій ведеться розповідь. Якщо просто сказати: треба бути охайним, увічливим, поважати старших, – дошкільник не запам'ятає цю настанову. А якщо дитина прослухає по радіо дотепну дитячу оперу «Марійка-розгубійка» Б. Олексієнка, у якій беруть участь разом із відомими артистами маленькі виконавці, результат буде зовсім інший [10, с. 40].

Радіо знайомило малят із найкращими зразками світової дитячої літератури. У програмах для дошкільнят звучали вірші та казки Л. М. Толстого, оповідання К. Д. Ушинського, казки Ш. Перро, братів Грімм, Г. Х. Андерсена.

Радіо як аудіальний засіб зараз вже фактично залишився лише в історії дошкілья і медіа, відійшовши в небуття [10, с. 40]. Сучасною альтернативою є аудіоказки.

Навчання для медіа полягає у створенні дітьми медіапродукції. Одним із її видів є складання різножанрових розповідей. Нині цей творчий процес визначається терміном «сторітелінг» і популяризується як зарубіжна новація. Насправді витоки сторітелінгу варто шукати ще в середині минулого століття. Про свій експеримент розповіла Л. Щураківська, виявивши, що дошкільнята люблять не тільки слухати, а й складати казки.

Завданням її дослідження було вивчити особливості початкових форм творчої уяви у дітей старшого дошкільного віку в процесі творчого розповідання. Робота проводилася у формі індивідуальних занять із дітьми. Кожній дитині пропонувалося придумати свою казку, при цьому було записано 40 складених казок. Виявилося, що «з 40 дитячих казок 23 було на побутову тематику і 17 – про тварин. В усіх казках, придуманих дітьми, добро перемагає зло» [21, с. 15].

Склалися й оповідання, розповіді. Практикувалося записування таких розповідей на магнітофонну стрічку, а на наступному етапі – прослуховування запису. Зазначена діяльність мотивувала до заняття, викликала ініціативу; діти відчували позитивні емоції, коли чули свої голоси [там само, с. 23].

Вихователі раділи, що в такий спосіб діти вчаться критично оцінювати себе й товаришів. Отже, діти могли критично оцінювати лише себе й друзів, диференціювати добрі й недобрі вчинки героїв, але, зрозуміло, не оцінювати достовірність інформації.

Як позитивну тенденцію застосування ТЗН (медіа) визначаємо їхнє використання в контексті наукових досліджень.

Вражає далекоглядністю ідея, висунута в кінці 60-х рр., істинність якої цілковито отримала підтвердження на сучасному етапі: «Те, що вже зараз відомо науці про дошкільний вік, свідчить про величезні педагогічні резерви дошкільного виховання, про значні потенціальні можливості розвитку дітей, які при сучасному стані практики виховання ми використовуємо дуже малою мірою і реалізацію яких маємо підвищити в найближчі роки» [14, с. 12].

Психологічні особливості розвитку дитини – це та тема, висновки наукових досліджень якої відображалися не лише в наукових працях, а й на сторінках періодичних видань, що їх вивчали педагогічні працівники дитячих закладів.

Наприклад, С. Крижанівська акцентувала увагу, що «художня література може вповні відіграти свою позитивну роль лише за умови глибокого вивчення вихователем психіки дітей» [5, с. 25].

Водночас існували суттєві недоліки у створенні й застосуванні технічних засобів у дошкільній освіті.

Цензура, облудна пропаганда були притаманні як для дитячих медіа, так і для дорослих. Дитячі література, преса диференціювалися на змістовні, високохудожні, ідейні та розважальні, низьковартісні. Вихователів закликали, добираючи художню літературу для дітей, насамперед ураховувати її ідейність: «Це твори, які виховують любов до Батьківщини, повагу до людей праці, відповідальність перед колективом, почуття дружби, товарищескості, твори, які ведуть дитину шляхом пізнання» [13, с. 29].

Проводилися цікаві наукові розвідки, як батьки добирають книги для дітей. Авторка одного з таких досліджень Р. Жуковська, відомий український педагог, дослідниця проблем гри, розповідала про його результати: «Ми провели опитування в 96 сім'ях, щоб з'ясувати, як батьки добирають твори для дитячого читання. Виявилось, що тільки в третині їх правильно добирають дитячі книжки, виховують у дітей бережливе ставлення до них. У переважній більшості сімей вибір дитячих книжок випадковий, а в 13 процентах обстежених сімей дітям зовсім не читають книжок, покладаючись цілком на дитячий садок, де, на жаль, не завжди є певна система у цій роботі.

Формуванню інтересу до художньої літератури також перешкоджає розважальна тенденція в роботі багатьох дитячих садків» [3, с. 10–11].

«Добираючи книжки, слід пам'ятати, що дітям треба дати високохудожню літературу, необхідну для їхнього культурного зростання» [3, с. 11].

Зараз звучить комічно те, що в 70-х рр. сприймалося як орієнтир до виконання. Однею з високохудожніх, високоідейних поетичних книг було визнано книгу С. Михалкова «В музее Ленина» [там само].

Дошкільнята пізнавали світ разом із творами Б. Житкова, К. Чуковського, А. Барто, Г. Бойка, М. Познанської, І. Кульської та багатьох інших [10, с. 40]. Проте не виявлено, щоб на всю Україну популяризувалися вірші нашої славетної письменниці, основоположниці дошкільного виховання в Східній Галичині І. Блажкевич, які навчають любити свій край, шанувати батьків, матір, та інших вітчизняних авторів. Добір творів здійснювався також під впливом ідейно-політичних чинників правлячої партії.

Таким чином, розвиток медіаосвіти в дошкільних закладах відбувався під домінуючим впливом суспільно-політичних чинників, при цьому простежувалися як позитивні, так і негативні тенденції.

Висновки. Для становлення медіаосвіти в дошкільних закладах, що може також трактуватися як розвиток технічних засобів навчання, притаманні такі особливості: проведення наукових досліджень щодо використання засобів освітнього процесу, популяризація результатів цих наукових розвідок; створення спеціальних кабінетів технічних засобів та педагогічної літератури; поєднання декількох технічних засобів для досягнення запланованих результатів за умови збереження керівної ролі вихователя; участь у конструюванні технічних засобів; створення дітьми казок, розповідей (цей процес сьогодні трактується як сторітелінг), використання українського народного мистецтва як засобу для розвитку дошкільників, виховання любові до друкованого слова, до читання літератури; формування майстерності педагогічних працівників (семінари, конференції) щодо комплексного використання технічних засобів; акцентування уваги до дотриманні санітарно-гігієнічних вимог під час використання технічних засобів.

Водночас особливостями становлення медіаосвіти також є: досягнення пропагандистських цілей за допомогою маніпулятивних методів із використанням творів ідеологічного характеру; численне застосування російськомовних видань для так званого інтернаціонального виховання; диференціація засобів освіти на змістовні, високохудожні, ідейні та розважальні, низьковартісні; аналіз творів лише в контексті виявлення добрих і злих героїв, відсутність диференціації на правду й неправду.

Обґрунтовано класифікації та виявлено функції засобів в освітньому процесі. У сучасних закладах дошкільної освіти варто використати ідеї проведення наукових досліджень щодо вирішення актуальних проблем медіаосвіти; урахування вікових особливостей дошкільників; читання періодичних видань, складання казок та розповідей, використання українського декоративно-прикладного мистецтва як засобу патріотичного й естетичного виховання, створення нових медіа та розробка креативної медіапродукції; при цьому не допускати помилки минулого: заідеологізованість медіа для здійснення виховних впливів на дітей.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні мультиплікаційних фільмів як засобу розвитку дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел:

1. Артемова Л. В. Нові дослідження дошкільної педагогіки на Україні. *Дошкільне виховання*. 1971. № 11. С. 34–39.
2. Базовий компонент дошкільної освіти [затв. Наказом МОН України № 33 від 12.01.2021 р.] / науковий кер.: Піроженко Т. О.; авт. кол-в: Байер О. М., Безсонова О. К., Брежнева О. Г. та ін. 2021. 37 с.
3. Жуковська Р. Й. Дітям – лєнінську любов до книги. *Дошкільне виховання*. 1970. № 5. С. 10–12.
4. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). URL: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya/
5. Крижанівська С. Ф. Вплив художніх творів на виховання дружби. *Дошкільне виховання*. 1970. № 11. С. 24–26.
6. Кузьма І. І. Медіаосвіта в закладах дошкільної та початкової освіти: методичні рекомендації. Тернопіль: Вектор, 2020. 126 с.
7. Кузьма І. І. Формування медіаграмотності дошкільників у контексті нового Державного стандарту дошкільної освіти України. *I international science conference on multidisciplinary research: Abstractsof I International Scientific and Practical Conference (Berlin, Germany, January 19–21, 2021)*. Berlin, 2021. P. 694–696. DOI: 10.46299/ISG.2021.I.I
8. Ладивір С. Психолого-педагогічні основи використання технічних засобів у роботі з дошкільниками. *Дошкільне виховання*. 1976. № 9. С. 6–10.
9. Медіаграмотність і критичне мислення в закладі дошкільної освіти. Навчально-методичний посібник / за редакцією О. В. Волошенюк; В. Ф. Іванова; Г. А. Дегтярьової. Київ: АУП, ЦВП, 2020. 79 с. URL: <https://www.aup.com.ua/mediagramotnist-i-kritichne-mislenn/>
10. Міщенко О. Музичні радіопередачі для дошкільнят. *Дошкільне виховання*. 1974. № 8. С. 40–41.
11. Нагірняк П. Роль екранних посібників у формуванні понять та уявлень про природу. *Дошкільне виховання*. 1976. № 9. С. 22–25.
12. Нагірняк П. Технічні засоби у навчально-виховній роботі. *Дошкільне виховання*. 1970. № 3. С. 22–27.
13. Нагога О. Художня література у вихованні моральних якостей дитини. *Дошкільне виховання*. 1969. № 2. С. 29–32.
14. Проскура О. Про готовність дитини до навчання в школі. *Дошкільне виховання*. 1969. № 2. С. 9–14.
15. Саєнко З. Г. Використання технічних засобів навчання. *Дошкільне виховання*. 1973. № 1. С. 28–34.

16. Синьоока Н. Використання технічних засобів на заняттях з малювання. *Дошкільне виховання*. 1976. № 9. С. 28–31.
17. Троян Г. Серйозна розмова про технічні засоби навчання. *Дошкільне виховання*. 1976. № 11. С. 46–47.
18. Троян Г. Технічні засоби у навчально-виховній роботі. *Дошкільне виховання*. 1975. № 2. С. 39–42.
19. Трубецька А. Використання технічних засобів у роботі з старшими дошкільнятами. *Дошкільне виховання*. 1968. № 11. С. 28–31.
20. Шейбе С., Рогоу Ф. Медіаграмотність: Підручник для вчителів / перекл. з англ. С. Дьома; за загал. ред. В. Ф. Іванова, О. В. Волощенко. Київ: Центр Вільної Преси, Академія Української Преси, 2017. 319 с.
21. Щураківська Л. Творча уява маленьких казкарів. *Дошкільне виховання*. 1975. № 11. С. 13–15.
22. Яковлева О. Ефективне використання технічних засобів у дитячому садку. *Дошкільне виховання*. 1976. № 9. С. 41–43.
23. Янкович О. І., Кузьма І. І. Формування медіакомпетентності вчителів-філологів у закладах післядипломної педагогічної освіти (кінець ХХ – поч. ХХІ ст.). *Педагогічний альманах: збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2021. Випуск 47. С. 217–225.*
24. Янкович О. Моральне виховання учнів молодшого шкільного віку в процесі реалізації медіаосвіти. *Педагогічний альманах: збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2017. Випуск 33. С. 18–24.*
25. Tereshchuk N. V., Kuzma I. I., Yankovych O. I., Falfushynska H. I. The formation of a successful personality of a pupil in Ukrainian primary school during media education implementation. *Cloud Technologies in Education. Proceedings of the 6th Workshop CTE 2018 (Kryvyi Rih, Ukraine, December 21, 2018) / Eds. Kiv, A. E., Soloviev, V. N. CEUR-WS.org, online. P. 145–158. URL: <http://ceur-ws.org/Vol-2433/paper08.pdf>*
26. Yankovych O. I., Chaika V. M., Ivanova T. V., Binytska K. M., Kuzma I. I., Pysarchuk O. T., Falfushynska H. I. Technology of forming medialiteracy of children of the senior pre-schoolage of Ukraine. *Cloud Technologies in Education. Proceedings of the 6th Workshop CTE 2018 (Kryvyi Rih, Ukraine, December 21, 2018) / Eds. Kiv, A. E., Soloviev, V. N. CEUR-WS.org, online. P. 126–144. URL: <http://ceur-ws.org/Vol-2433/paper07.pdf>*

References:

1. Artemova, L. V. (1971). Novidoslidzhennia doshkilnoi pedahohiky na Ukraini [New researches of Preschool Pedagogy in Ukraine]. *Doshkilne vykhovannia*, 11, 34–39 [in Ukrainian].
2. Baiier, O. M., Bezsonova, O. K., Brezhnieva, O. H., Havrysh, N. V., Zahorodnia, L. P., Kosenchuk, O. H., Kornieieva, O. L., Lysenko, H. M., Levinets, N. V., Mashovets, M. A., Mordous, I. O., Nerianova, S. I., Pirozhenko, T. O., Polovina, O. A., Reipolska, O. D., & Shevchuk, A. S. (2021). *Bazovyi komponent doshkilnoi osvity* [Basic component of preschool education]. Kyiv [in Ukrainian].
3. Zhukovska, R. Y. (1970). Ditiam – leninsku liubov do knyhy [To children – Lenin’s love for books]. *Doshkilne vykhovannia*, 5, 10–12 [in Ukrainian].
4. *Kontsepsiia vprovadzhennia media osvity v Ukraini (nova redaktsiia)* [The concept of implementation media education in Ukraine (new edition)]. Retrieved from http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprovita/mediaosvita/kontsepsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya/ [in Ukrainian].
5. Kryzhanivska, S. F. (1970). Vplyv khudozhnikh tvoriv na vykhovannia druzhby [The influence of works of art on he education of friendship]. *Doshkilne vykhovannia*, 11, 24–26 [in Ukrainian].
6. Kuzma, I. I. (2020). *Mediaosvita v zakladakh doshkilnoi ta pochatkovoї osvity: metodychni rekomendatsii* [Media education at preschool and primary educational institutions: methodical recommendations]. Ternopil: Vektor [in Ukrainian].
7. Kuzma, I. I. (2021). Formuvannia media hramotnosti doshkilnykiv u konteksti novoho Derzhavnogo standartudoshkilnoi osvity Ukrainy [Forming media literacy of preschoolers in the context of the new State standard of preschool education of Ukraine], *I International science*

- conference on multidisciplinary research, Abstracts of I International Scientific and Practical Conference. Berlin, Germany. DOI: 10.46299/ISG.2021.I.I [in Ukrainian].
8. Ladyvir, S. (1976). Psyholoho-pedahohichni osnovy vykorystannia tekhnichnykh zasobiv u roboti z doshkilnykamy [Psychological and pedagogical bases of using technical means in work with preschoolers]. *Doshkilne vykhovannia*, 9, 6–10 [in Ukrainian].
 9. Ivanova, V. F., & Dehtiarovoi, H. A. (Ed.). (2020). *Media hramotnist i krytychne myslennia v zakladi doshkilnoi osvity* [Media literacy and critical thinking in preschool educational institution]. Kyiv: AUP, TsVP. Retrieved from <https://www.aup.com.ua/mediagramotnist-i-krytychne-mislenn/> [in Ukrainian].
 10. Mishchenko, O. (1974). Muzychni radioperedachi dlia doshkilniat [Music radioprograms for preschoolers]. *Doshkilne vykhovannia*, 8, 40–41 [in Ukrainian].
 11. Nahirniak, P. (1976). Rol ekrannykh posibnykiv u formuvanni poniat ta uiavlen pro pryrodu [The role of screen textbooks in the formation of concepts and ideas about nature]. *Doshkilne vykhovannia*, 9, 22–25 [in Ukrainian].
 12. Nahirniak, P. (1970). Tekhnichni zasoby u navchalno-vykhovnii roboti [Technical means in educational work]. *Doshkilne vykhovannia*, 3, 22–27 [in Ukrainian].
 13. Nahoha, O. (1969). Khudozhnia literatura u vykhovanni moralnykh yakosti dytyny [Fiction in the education of moral qualities of the child]. *Doshkilne vykhovannia*, 2, 29–32 [in Ukrainian].
 14. Proskura, O. (1969). Pro hotovnist dytyny do navchannia v shkoli [On the child's readiness to study at school]. *Doshkilne vykhovannia*, 2, 9–14 [in Ukrainian].
 15. Saienko, Z. H. (1973). Vykorystannia tekhnichnykh zasobiv navchannia [The use of technical teaching means]. *Doshkilne vykhovannia*, 1, 28–34 [in Ukrainian].
 16. Synooka, N. (1976). Vykorystannia tekhnichnykh zasobiv na zaniattiakh z maliuвання [The use of technical means in drawing classes]. *Doshkilne vykhovannia*, 9, 28–31 [in Ukrainian].
 17. Troian, H. (1976). Seriozna rozmova pro tekhnichni zasoby navchannia [Serious conversation about technical teaching means]. *Doshkilne vykhovannia*, 11, 46–47 [in Ukrainian].
 18. Troian, H. (1975). Tekhnichni zasoby u navchalno-vykhovnii roboti [Technical means in educational work]. *Doshkilne vykhovannia*, 2, 39–42 [in Ukrainian].
 19. Trubetska, A. (1968). Vykorystannia tekhnichnykh zasobiv u roboti z starshymy doshkilniatamy [The use of technical means in the work with older preschoolers]. *Doshkilne vykhovannia*, 11, 28–31 [in Ukrainian].
 20. Sheibe, S., & Rogou, F. (2017). *Media hramotnist* [Media literacy]. (S. Dyoma, Trans.). Kyiv: Tsentr Vilnoi Presy, Akademiia Ukrainskoi Presy [in Ukrainian].
 21. Shchurakivska, L. (1975). Tvorchia uiava malenkykh kazkariv [Creative imagination of little storytellers]. *Doshkilne vykhovannia*, 11, 13–15 [in Ukrainian].
 22. Yakovlieva, O. (1976). Efektyvne vykorystannia tekhnichnykh zasobiv u dytiachomu sadku [Effective use of technical means in a kindergarten]. *Doshkilne vykhovannia*, 9, 41–43 [in Ukrainian].
 23. Yankovych, O. I., & Kuzma, I. I. (2021). Formuvannia media kompetentnosti vchyteliv-filolohiv u zakladakh pislia dyplomnoi pedahohichnoi osvity (kinets XX – poch. XXI st.) [Formation of media competence of teachers of philology at the institutions of postgraduate pedagogical education (late XXth – early XXIst centuries)]. *Pedahohichniy almanakh*, 47, 217–225 [in Ukrainian].
 24. Yankovych, O. (2017). Moralne vykhovannia uchniv molodshoho shkilnoho viku v protsesi realizatsii media osvity [Moral education of primary school students in the process of media education]. *Pedahohichniy almanakh*, 33, 18–24 [in Ukrainian].
 25. Tereshchuk, H. V., Kuzma, I. I., Yankovych, O. I., & Falfushynska, H. I. (2018). The formation of a successful personality of a pupil in Ukrainian primary school during media education implementation, *Cloud Technologies in Education, Proceedings of the 6th Workshop CTE 2018*. Kryvyi Rih. Retrieved from <http://ceur-ws.org/Vol-2433/paper08.pdf> [in English].
 26. Yankovych, O. I., Chaika, V. M., Ivanova, T. V., Binytska, K. M., Kuzma, I. I., Pysarchuk, O. T., & Falfushynska, H. I. (2018). Technology of forming media literacy of children of the senior preschool age of Ukraine, *Cloud Technologies in Education, Proceedings of the 6th Workshop CTE 2018*. Kryvyi Rih. Retrieved from <http://ceur-ws.org/Vol-2433/paper07.pdf> [in English].

Kuzma I. I.,
 orcid.org/0000-0002-1219-8216

PECULIARITIES OF THE FORMATION OF MEDIA EDUCATION AT PRESCHOOL INSTITUTIONS OF UKRAINE (60–70S OF THE XXTH CENTURY)

Peculiarities of the formation of media education at preschool institutions of Ukraine in the 60–70s of the XXth century have been clarified in the article. Media education at that time existed as education about educational (primarily technical) means and their use at preschool educational institutions. The classification of means of education substantiated in the studied period have been reflected: screen (visual), sound (audio), sound-screen (audiovisual); technical means of programmed training and control of knowledge. Functions of technical means in educational process have been revealed.

There are the following peculiarities of the formation of media education at preschool institutions: conducting research on the use of means of educational processes, popularization the results of these scientific investigations; creating special rooms of technical means and pedagogical literature; combination of several technical means to achieve the planned results, while maintaining the leading role of the kindergarten teacher; participation in the technical means creating; children's creation of fairy tales, stories (this process is now interpreted as storytelling), the use of Ukrainian folk art as a means for the development of preschoolers, education of love for the printed word, for reading literature; formation of pedagogical workers'skill (seminars, conferences) concerning complex use of technical means; focusing on compliance with sanitary and hygienic requirements when using technical means.

The following phenomena negatively affected the formation of media education: the achievement of propaganda goals through manipulative methods using works of an ideological nature; numerous use of Russian-language publications for the so-called international education; differentiation of educational means into meaningful, highly artistic, ideological and entertaining, low-cost; analysis of works only in the context of identifying good and evil heroes, the lack of differentiation into truth and untruth.

The ideas that deserve to be implemented in the modern educational space have been identified: conducting research on solving current problems of media education; taking into account the age characteristics of preschoolers; reading printed periodicals, composing fairy tales and stories, using Ukrainian decorative and applied arts as a means of patriotic and aesthetic education, creating new media and developing creative media products. Emphasis has been placed on avoiding the mistakes of the past: ideologizing the media to exert educational influences on children.

Key words: media education, classification of media, means of education, technical means of education, mass media, preschool educational institutions, preschool children.

*Дата надходження статті: 19.10 2021 р.
 Рецензент: доктор педагогічних наук, доцент Лушак Н. М.*